

LIETUVOS ŽEMĖS ŪKIO TARYBA

LR Ministrėi Pirmininkei Ingridai Šimonytei

2024-03-19 Nr. 20240319-1

PAREIŠKIMAS DĖL SITUACIJOS ŽEMĖS ŪKIO SEKTORIUJE APTARIMO

Lietuvos žemės ūkio taryba (toliau - LŽŪT arba Taryba), vertindama prasidėjusį dialogą su Jumis (bet ne su ŽŪM) ir bendrą darbą sprendžiant kritines žemės ūkio problemas, tikisi jog šią iniciatyvą Vyriausybė išlaikys ir ateityje. Gaila, kad žemdirbiai šios Vyriausybės nebuvo girdimi anksčiau. Tenka konstatuoti, kad ne visos problemos šiandien dienai yra išspręstos iš žemdirbių reikalavimų. Dalis jų yra sprendimų procese, tokios kaip daugiamečių pievų, paviršinių vandens juostų ir saugotinių teritorijų plėtra, rusiškų grūdų tranzitas. Ypatingai jautrios yra pieno gamybos sektoriaus problemos. Reikia pažymėti, kad šiame žemės ūkio sektoriuje krizinė situacija tęsiasi jau daugiau kaip metus. Pieno supirkimo kainos krenta, ūkiai toliau likviduojami, o per 2023 m. melžiamų karvių skaičius sumažėjo 11 tūkst. Tuo tarpu, ŽŪM tik manipuliavo skaičiais, teigdami, jog pieno sektoriui buvo skirta 8 mln. nacionalinė pagalba, nors tai tebuvo pereinamojo laikotarpio papildoma nacionalinė išmoka, kurios mokėjimas dėl nepaaiškinamų priežasčių buvo sustabdytas. Prie EK pieno gamintojams skirtos 10,6 mln. Eur paramos buvo galimybė prisidėti 200 proc. iš nacionalinio biudžeto, bet tai nebuvo padaryta, nors 2023 m. palyginus su 2022 m. pieno gamintojams pajamos sumažėjo 176 mln. Eur. LR ūkio subjektų, perkančių–parduodančių žalią pieną ir prekiaujančių pieno gaminiiais, nesąžiningų veiksmų draudimo įstatymas turi būti toks, kad tarp pieno gamintojų, perdirbėjų ir prekybininkų būtų teisingiau pasiskirstytos vartotojams parduodamų pieno produktų kainos dalys. Už pieną gaunama kaina turi padengti jo pagaminimo savikainą. Reikalinga įpareigoti Žemės ūkio ministeriją parengti metodiką ir skaičiuoti pieno gamybos savikainą.

LŽŪT atkreipia Jūsų dėmesį, kad žemės ūkio ir maisto ūkio politika iki šiol nėra pripažinta viena iš svarbių nacionalinių saugumą užtikrinančių Lietuvos vidaus politikos nuostatų. Tuo tarpu ES Direktyvoje 2022/2557 nustatomos valstybių narių pareigos imtis konkrečių priemonių, kuriomis siekiama užtikrinti netrukdomą esminių paslaugų, būtinų išlaikyti gyvybiškai svarbias visuomenės funkcijas arba ekonominę veiklą, teikimą vidaus rinkoje, visų pirma pareigos identifikuoti ypatingos svarbos subjektus ir juos remti, kad jie galėtų vykdyti jiems nustatytas pareigas. Direktyvos 2022/2557 priede išdėstyti sektoriai ir subsektoriai, vienas iš kurių yra ir **maisto produktų gamyba, maisto perdirbimas ir platinimas**. Direktyvoje 2022/2557 nustatytos priemonės, kuriomis siekiama aukšto ypatingos svarbos subjektų atsparumo lygio, kad būtų užtikrintas esminių paslaugų teikimas visoje Europos Sąjungoje ir pagerintas vidaus rinkos veikimas.

Ilgalaikis, strateginis žemės ir maisto ūkio vaidmuo – gyvybiškai svarbus ir reikšmingas įvykus nenumatytoms ekstremaliosioms situacijoms ir kitoms krizėms. Tai parodė tiek Covid, tiek karo Ukrainoje pamokos, kada per labai trumpą laiko tarpą buvo sutrauktos nusistovėjusios gyventojų aprūpinimo žemės ūkio produktais grandinės. Tik nacionalinių gamintojų dėka pavyko išvengti skaudžių pasekmių. Deja, nacionalinio saugumo užtikrinimas per gyventojų aprūpinimą vietoje pagamintais maisto produktais bei jo nepertraukiamas tęstinumas nėra minimas tarp valstybės prioritetų. Žemės ūkis vis dar nepripažintas strategine šaka, vienas iš pagrindinių nacionalinį saugumą užtikrinančių sektorių. Ar dar ši Vyriausybė imsis iniciatyvos pripažinti Lietuvos žemės ūkį strategine šaka? Kol kas taip ir išlieka neaišku.

Nors Lietuvos žemės ūkis yra vienas iš mažiausiai taršių Europos Sąjungoje, mūsų nacionaliniuose strateginiuose dokumentuose žemės ūkiui keliami tikslai yra vieni ambicingiausių Europos Sąjungoje. Visi šie tikslai turi būti pasiekti nepažeidžiant ES žemdirbių finansinio saugumo ir užtikrinant apsirūpinimą sveiku, saugiu ir įperkamu maistu. Bent jau taip teigiama ES strateginiuose dokumentuose. Aukšti Europos Sąjungos pareigūnai ne kartą yra pasakę, kad vien tik Bendrosios žemės ūkio politikos pinigų šiem tikslams pasiekti neužteks ir žemės ūkiui būtina skirti finansavimą ir iš kitų fondų, visų pirma Europos gaivinimo plano lėšų. Daugelis valstybių taip ir padarė, žemės ūkiui skyrė ženkliai papildomas sumas. Lietuvoje kol kas nėra numatytas pakankamas finansavimas Žaliojo kurso iššūkiams įgyvendinti. Iš Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonės žemės ūkiui lėšų iš viso nebuvo skirta. Lietuvos žemės ūkio taryba ne kartą ragino LR žemės ūkio ministeriją ir Vyriausybę skirti papildomas lėšas prisitaikymui prie naujų reikalavimų, teikė tiksliosios ir tausojančiosios žemdirbystės plėtros priemones, bet į prašymus atsižvelgta nebuvo. Šiuo metu pesticidų ir trąšų mažinimo tikslams pasiekti nenumatytas joks finansavimas. Žemdirbių pasiūlytos tiksliojo – precizinio ūkininkavimo priemonės buvo Žemės ūkio ministerijos atmetos, nors naujausių, skaitmeninių technologijų pritaikymas leistų sumažinti poveikį aplinkai, nepadarant neigiamo poveikio gamybos lygiui. Norime pabrėžti, kad Lietuvai tokioms ir panašioms investicijoms žemės ūkyje Europos komisija iš Next generation EU fondo buvo skyrusi 130 mln. eurų papildomai, bet dėl nepaaiškinamų priežasčių šios lėšos vis dar nėra naudojamos ir mūsų žiniomis nesiruošiama jų naudoti žemės ūkiui.

Vienu iš LR aštuonioliktosios Vyriausybės programos prioritetų numatytos „tvarios žemės ūkio, akvakultūros ir maisto gamybos sistemos“. Vyriausybė taip pat planuoja didelį dėmesį skirti darniai Lietuvos regionų plėtrai. Visa tai neįmanoma be aukštos kvalifikacijos, naujausias žemės ūkio verslo tendencijas ir inovacijų galimybes žinančių specialistų. Skaičiai rodo, kad tendencijos yra itin blogos ir regionuose greitai neliks agronomų, hidrotechnikų, žemės ūkio inžinierių, gyvulininkystės specialistų ir kitų svarbių žemės ūkiui darbuotojų ir verslo kūrėjų. Žemės ūkio ministerija nerodo dėmesio aukštos kvalifikacijos specialistų rengimui bei esamų perkvalifikavimui.

- 2024 m. sausio 30 d. Valstybės kontrolės pateikta „Žemės ūkio ministerijos valdymo ir atsakomybių sistemos“ ataskaita patvirtina, ką dar 2021 m. spalio 6 d. buvo išdėstę Tarybos nariai Pareiškime dėl nepasitikėjimo (toliau - Pareiškime) žemės ūkio ministru Kęstučiu Navicku. Ataskaita tik patvirtina Pareiškime išdėstytus teiginius ir įrodo, kad LŽŪT kėlė nepasitikėjimo klausimą ne be pagrindo. Todėl šiandien LŽŪT kelia klausimą: kas prisiims atsakomybę už Valstybės kontrolės ataskaitoje įvardintas tas pačias problemas, kurios ir buvo įvardintos 2021 m. spalio 6 d. Pareiškime dėl nepasitikėjimo žemės ūkio ministru?

- Strateginio plano įgyvendinimas ir 2023 m. deklarasavimas parodė, jog ŽŪM negeba planuoti, nors socialinių partnerių buvo įspėti apie galimą situaciją. Deklaravimas neatitiko suplanuotų rezultatų ir Plane iškeltų tikslų. Žemdirbiams sukelti lūkesčiai nebuvo pasiekti, kai kuriems ūkiams tiesioginės išmokos netgi mažėja, nors tiesioginių išmokų vokas Lietuvai ženkliai padidintas siekiant ES vidurkio. Kokių priemonių imsis Vyriausybė reikalaujant atsakomybės iš politinės ŽŪM vadovybės?
- 2023 m. ES Komisija dėl karo Ukrainoje leido neišimti iš gamybos 4 proc. dirbamo ploto, bet Lietuva išimtimi nepasinaudojo ir ūkiai pretenduojantys į didesnes tiesiogines išmokas privalėjo išimti 5 proc., ko pasekoje valstybei padaryta ekonomine žala. Lietuvos biudžetas galėjo netekti apie 27 mln. pajamų, nuostolius patyrė ir ūkininkai. Kodėl Lietuva nepasinaudojo išimtimi? Kas prisiims atsakomybę už padarytą žalą?
- Vienas iš Vyriausybės prioritetų biurokratijos mažinimas, tačiau nepaisant to vien per paskutinius metus ūkininkams privalomomis tapo net kelios sudėtingas duomenų teikimo sistemos. Pavyzdžiui, trąšų žurnalas nėra privalomas, be to, duomenis teikia trąšomis prekiaujančios įmonės. Akivaizdu, kad ŽŪM ministras nevykdo Vyriausybės programos, tai patvirtina ir Valstybės kontrolės išvados. Kas prisiims atsakomybę?
- Žemės ūkio ministras pritarė Žemės ūkio paskolų garantijų fondo prijungimui prie Invega. Akivaizdu, kad ūkininkų suneštos garantinės įmokos jau tapo Invegos nuosavybe, kaip bus su Covid-19 ir karo sukeltai krizei valdyti skirtais 134 mln. Eur, skirtų žemės ūkiui lengvatinėms paskoloms? Šiuo metu ūkiai yra papuolę į kainų žirkles – produkcija buvo auginama aukšta savikaina, o supirkimo kainos krito daugiau kaip du kartus, todėl būtent dabar reikalinga pagalba ūkiams. Šiuo metu trūksta pinigų apyvartinės lėšoms. Kas prisiims atsakomybę?
- Jau keli metai beldžiamės į ŽŪM siekdami atkreipti dėmesį į prekybos tinklų siekį nuo 2025 metų atsakyti prekiauti narvuose laikomų vištų kiaušiniai, pereinant prie ant kraiko laikomų vištų kiaušinių. Vietiniai gamintojai yra pajėgūs pateikti ne daugiau 30 proc. šaliai reikalingų ant kraiko laikomų vištų kiaušinių. Importuoti iš kitų šalių taip pat nėra galimybės dėl tokių kiaušinių visuotino trūkumo. Paukščių laikymo būdo pakeitimui reiktų apie 60 mln. Eur tokių lėšų vietiniai gamintojai neturi, o esamos paramos priemonės leidžia paremti tokią konversiją tik keliais milijonais Eur. Bankų finansavimas yra sunkiai įmanomas, kadangi bankai nelaiko paukščių tinkamu paskolos užstatu, nors tai sudaro paukštininkystės ūkių didžiąją turto dalį. Prašytumėm aktyvios Vyriausybės pozicijos ieškant alternatyvių finansavimo šaltinių (pav. Invegos) paremti šią konversiją ir užtikrinti šalies apsirūpinimą vienu svarbiausių maisto produktu.
- Nacionalinės žemės tarnybos perleidimas AM tarnybos darbo ne optimizavo, o įnešė daug chaoso. Miesto teritorijoje esanti valstybinė žemė, buvusi žemės ūkio paskirties, nebegali būti naudojama žemės ūkio veiklai, nors Vilniaus mieste galbūt tai ir ne problema bei atrodo labai patraukliai, tačiau tai didelė problema regionuose. Pavyzdžiui, Šeduvos mieste (Radviliškio r. sav.) tokios žemės yra 70 ha, ūkininkai ja naudotis nebegalės, savivaldybių biudžetai neteks pajamų, bet kyla klausimas, kas bus su tais sklypais, kas juos prižiūrės?
- Nuo Kęstučio Navicko buvimo Aplinkos ministru laikų „paskui jį seka“ VŠĮ Baltijos aplinkos forumas (BAF), kuriame jis dirbo ir turėjo ir dalininko teisių, kurių atsisakė 4 metų kadencijos laikotarpiui. K. Navickui dirbant BAF kartu su verslininku Valdu Balčiūnu vykdė pirmąjį

meldinių nendrinukių išsaugojimo projektą. Nors Gamtos mokslų tyrimo centras nerekomendavo tokio projekto vykdyti. Valdo Balčiūno vykdomi verslai tiesiogiai siejasi su meldinių nendrinukių, šlapynių, durpžemių, pelkynų išsaugojimu ir jų priežiūra. Gaunamos didžiulės plotinės išmokos iš BŽŪP. K.Navickui tapus Žemės ūkio ministru BAF ir toliau sėkmingai laimi viešuosius pirkimus, dabartinėje ŽŪM. K. Navickui baigus darbą ŽŪM ir atgavus dalininko teises pastarasis turės tiesioginę naudą. Beje, Strateginio plano vertinimą atliko irgi ta pati BAF. Ar tikrai nėra interesų konflikto?

- Žemdirbius labai skaudino 2023 m. buvusios sausros ignoravimas. Gegužės, birželio mėnesiais vyravusi meteorologinė sausra padarė daug nuostolių žemės ūkiui. Žemdirbių bendruomenėms iškėlus šią problemą buvo prašoma paskelbti sausrą valstybės lygiu, kadangi nemažai savivaldybių buvo paskelbusios sausrą, be to vienas iš rodiklių augalų, pasėlių žuvimo faktas buvo akivaizdus. Be to, 2023 m. liepos 17 d. Lietuvos hidrometeorologijos tarnyba paskelbė hidrologinę sausrą visoje Lietuvoje. Hidrologinė sausra, tai buvusios ilgą laiką meteorologinės sausros pasekmė. Šie faktai, kaip ir prašymas buvo ignoruoti. Nacionalinio krizių valdymo centro vadovas tada kalbėjo banalybes, bandydamas pateikti argumentus, kurie buvo gėdingi. Žemės ūkio ministras K. Navickas dėlėjo ne ką mažiau absurdiškesnius argumentus: „ekstremalios situacijos neskelbsime, kol nekyla pavojus žmonių gyvybei ir turtui“. Nors prieš tai kalbėjo priešingai: „jog nemato priežasties dėl ko negalėtų būti paskelbta ekstremali situacija dėl sausros“. Manytina, jog abu gavo griežtus nurodymus iš Vyriausybės - neskelbti, nes ją paskelbus įsijungia mechanizmai, kuriems reikia lėšų. Nors dėl nuošliaužos nuo Gedimino kalno buvo paskelbta ekstremali situacija Lietuvoje, kai lokacija tebuvo vienoje vietoje. Sausros paskelbimo faktas būtų palengvinęs žemdirbių naštą vykdant įvairiausių įsipareigojimus – sutartis, kreditų mokėjimus ir kt. Ar žuvę augalai, pasėliai nėra turtas? Ar žemdirbiai nėra Lietuvos gyventojai, kurių darbas ir jo rezultatai yra tiesiogiai priklausomi nuo gamtinių sąlygų?

Esamu metu negali nekreipti dėmesio į šiandieninę susiklosčiusią situaciją Lietuvos Respublikos Vyriausybėje. ŽŪM ministras K. Navickas neturi pasitikėjimo žemdirbių bendruomenėje nuo 2021 m. spalio 6 d., o jo neišmanymas ir nekompetencija daugybę kartų akcentuota visuose lygiuose. Tačiau galutiniame rezultate Jūs visada jam išreikšdavote paramą ir leidote jam dirbti ministru toliau, kas iš šalies mums akivaizdu, jog visas Lietuvos žemės ūkio problemas jis tik progresyviai daugina, o jas išnarplioti po jo ateinančiam kitam ministrui tikrai užtruks ne vienerius metus. Labai norėtusi, jog šių metų rinkimai nepasisuktų taip, jog Lietuvos valdyti ateitų radikalios jėgos, nes valdančiųjų tokie nenuoseklūs poelgiai gali stipriai tai paskatinti. Tie, kurie skelbia labiausiai kovojantys dėl Lietuvos savo poelgiais atveria kelią tiems, kurie tikrai tik naudojami žmonių emocijomis. Visų mūsų interesas turi būti vienas – stipri valstybė, o Lietuvos žemės ūkis tikrai neliks nuošalyje šalies gynybos klausime. Tačiau mūsų problemos turi būti sprendžiamos, o ne gilinamos toliau.

Lietuvos žemės ūkio tarybos pirmininkas

dr. Ignas Hofmanas